

ПОДРАВНЯВАНЕ НА БИОЛОГИЧНИ СЕКВЕНЦИИ

ПРОФ. ПЛАМЕНКА БОРОВСКА

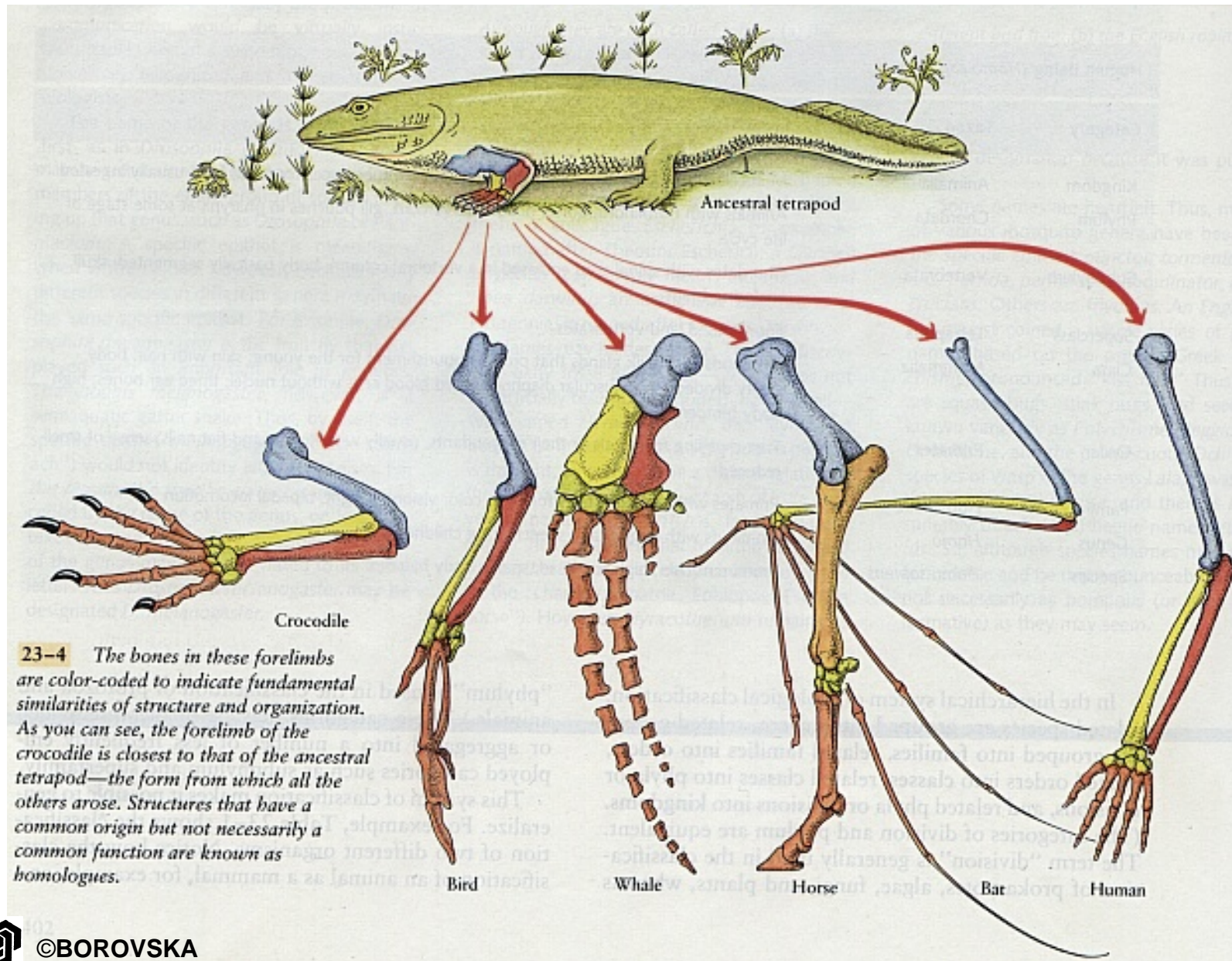
ПОДРАВНЯВАНЕТО НА БИОЛОГИЧНИ СЕКВЕНЦИИ СЕ ИЗПОЛЗВА ЗА:

- ◉ *Предсказване на функционалност*
- ◉ *Търсене в биологични бази данни*
- ◉ *Откриване на гени*
- ◉ *Откриване на различията
(дивергенция) между секвенциите*
- ◉ *Асемблиране на секвенции*

ПОДОБИЕ (СХОДСТВО) ПРИ СЕКВЕНЦИИТЕ

- ◉ **Хомология:** гени, които произлизат от един общ прародител – наричат се хомоложни гени (*хомолози*)
- ◉ **Ортология:** хомоложни гени в различни организми (*ортолози*)
- ◉ **Паралогия:** хомоложни гени в един организъм, които произхождат от **дублирането на гените** (*паралози*)
- ◉ **Дублиране на гените:** създават се множество копия на един ген, като всяко копие на гена може да еволюира отделно и независимо от другите и да придобива нова функционалност

ХОМОЛОЗИ И ПАРАЛОЗИ

ПРИЧИНИ ЗА СХОДСТВАТА И РАЗЛИЧИЯТА МЕЖДУ СЕКВЕНЦИИТЕ

- **Мутация:** в дадена позиция (определено място) на гена един нуклеотид се замества с **друг** нуклеотид
(напр., АТА → АГА)
- **Вмъкване:** в дадена позиция на гена нов нуклеотид се вмъква между два съществуващи нуклеотида
(напр., АА → АГА)
- **Заличаване:** в дадена позиция на гена се заличава съществуващ нуклеотид
(напр., АСТГ → АС-Г)
- **Вмъкване/заличаване (*indel*):** вмъкване (insertio) или заличаване (deletion)

БИОЛОГИЧНИЯТ ПРОБЛЕМ ЗА ПОДРАВНЯВАНЕ НА СЕКВЕНЦИИ

- Основна цел: откриване на сходствата между две (или повече) секвенции ДНК чрез намиране на сходните им участъци.

ДНК-секвенция 1

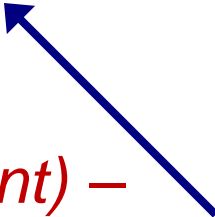
tcctctgctctgscatcat---caaccccaagt

||||| ||| ||||| ||||| ||||| ||||| |||||

tcctgtgcatctgcaatcatgggcaaccccaagt

ДНК-секвенция 2

*подравняване (Alignment) –
Привеждане в съответствие*

ДЕФИНИРАНЕ НА ПОДРАВНЯВАНЕТО НА СЕКВЕНЦИИ

- *подравняването на биологични секвенции* представлява подравняването на две или повече секвенции по начин, който дава възможност за *откриване на сходството между тях*.
- В секвенциите се вмъкват необходимият брой празни позиции (gaps), които се отбелязват с тирета, така че, колоните да съдържат **еднаквите символи** в секвенциите

```
tcctctgctctgccatcat---caaccccaagt
||||| ||| ||||| ||||| ||||| |||||
tcctgtgcatctgcaatcatgggcaaccccaagt
```

>MT163712 |Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 isolate SARS-CoV-2/mehr1/human/2020/IRN ORF1ab polyprotein| 3'-to-5' exonuclease region| gene| partial cds

CAGTCCATGGTAATGCACATGTAGCTAGTTGTGATGCAATCATGACTAGGTG
TCTAGCTG

TCCACGAGTGCTTTGTTAAGCGCGTTA

>MN938387 |Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 isolate 2019-nCoV_HKU-SZ-001_2020 surface glycoprotein (S) gene| partial cds

AATGTCTATGCAGATTCATTTGTAATTAGAGGTGATGAAGTCAGACAAATCG
CTCCAGGG

CAAACCTGGAAAGATTGCTGATTATAATTATAAATTACCAGATGATTT

>MN938389 |Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 isolate 2019-nCoV_HKU-SZ-004_2020 surface glycoprotein (S) gene| partial cds

AATGTCTATGCAGATTCATTTGTAATTAGAGGTGATGAAGTCAGACAAATCG
CTCCAGGG

CAAACCTGGAAAGATTGCTGATTATAATTATAAATTACCAGATGATTT

>MN975268 |Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 isolate 2019-nCoV_HKU-SZ-007c_2020 surface glycoprotein (S) gene| partial cds

AATGTCTATGCAGATTCATTTGTAATTAGAGGTGATGAAGTCAGACAAATCG
CTCCAGGG

CAAACCTGGAAAGATTGCTGATTATAATTATAAATTACCAGATGATTT

NCBI VIRUS

**Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2
data hub**

https://www.ncbi.nlm.nih.gov/labs/virus/vssi/#/virus?VirusLineage_ss=Severe%20acute%20respiratory%20syndrome%20coronavirus%202,%20taxid:2697049&SeqType_s=Nucleotide

NCBI Virus - AVG Secure Browser

ncbi.nlm.nih.gov/labs/virus/vssi/#/virus

Първи стъпки Firefox Bookmarks

Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 data hub

Search, retrieve, and analyze SARS-CoV-2 GenBank data.

- [Betacoronavirus BLAST](#)
- [SARS-CoV-2 articles in PubMed](#)
- [CDC outbreak information](#)

Selected Results: 179

PubMed Download Align Build Phylogenetic Tree

Refine Results Reset

Virus +

Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2, taxid:2697049 x

Sequence Length +

Sequence Type +

Nucleotide Completeness +

Provirus +

Geographic Region +

Expand Table

Nucleotide (179) Protein (1,209)

Select Columns

☒	Accession	Release Date	Species	Length	Geo Location	Host	Isolation Source
☒	MT232869	2020-03-24	Severe acute re...	338	Iran	Homo sapiens	oronasophar...
☒	MT232870	2020-03-24	Severe acute re...	338	Iran	Homo sapiens	oronasophar...
☒	MT232871	2020-03-24	Severe acute re...	157	Iran	Homo sapiens	oronasophar...
☒	MT232872	2020-03-24	Severe acute re...	158	Iran	Homo sapiens	oronasophar...
☒	MT198653	2020-03-17	Severe acute re...	29611	Spain	Homo sapiens	oronasophar...

Feedback

Show all x

sequences.fasta neuromorphic lear...pdf

NCBI Virus - AVG Secure Browser

ncbi.nlm.nih.gov/labs/virus/vssi/#/align

Първи стъпки Firefox Bookmarks

NCBI Virus
Sequences for discovery

About Us ▾ Find Data ▾ Help ▾ How to Participate ▾ Submit Sequences [Contact Us](#)

Multiple Alignment

1 - 30,016 (30,016 bases shown)

Download ▾ Tools ▾ ? ▾

Sequence ID	1	2000	4000	6000	8000	10000	12000	14000	16000	18000	20000	22000	24000	26000	28000	30000	Organism
LR757997.1																	Severe acute respiratory ...
MT198651.1																	Severe acute respiratory ...
MT198652.1																	Severe acute respiratory ...
MT233520.1																	Severe acute respiratory ...
MT233521.1																	Severe acute respiratory ...
MT198653.1																	Severe acute respiratory ...
MT233522.1																	Severe acute respiratory ...
MT163721.1																	Severe acute respiratory ...
MT039890.1																	Severe acute respiratory ...
MT163716.1																	Severe acute respiratory ...
MN988713.1																	Severe acute respiratory ...
MT184911.1																	Severe acute respiratory ...
MT044257.1																	Severe acute respiratory ...
MN994467.1																	Severe a
MT188341.1																	Severe a
MT233519.1																	Severe a

Feedback

sequences.fasta neuromorphic lear....pdf

Show all

U - * UGENE

File Actions Settings Tools Window Help

Project

Search...

Objects

SEQUEN~1.FAS

- [s] LC522350 | Severe acute respiratory ...
- [s] LC523807 | Severe acute respiratory ...
- [s] LC523808 | Severe acute respiratory ...
- [s] LC523809 | Severe acute respiratory ...
- [s] LC528232 | Severe acute respiratory ...
- [s] LC528233 | Severe acute respiratory ...
- [s] LC529905 | Severe acute respiratory ...
- [s] LR757995 | Wuhan seafood market ...
- [s] LR757996 | Wuhan seafood market ...
- [s] LR757997 | Wuhan seafood market ...
- [s] LR757998 | Wuhan seafood market ...
- [s] MN908947 | Severe acute respirator...
- [s] MN938384 | Severe acute respirator...
- [s] MN938385 | Severe acute respirator...
- [s] MN938386 | Severe acute respirator...

Bookmarks

★ SEQUEN~1.FAS

Start Page

SEQUEN~1.FAS

MT163712 | Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 isolate SARS-CoV-2/mehr 1/human/2020/IRN ORF1ab polyprotein | 3'-to-5' exonuclease region

12 4 6 8 10 12 14 16 18 20 22 24 26 28 30 32 34 36 38 40 42 44 46 48 50 52 54 56 58 60 62 64 66 68 70 72 74 76 78 80 82 84 87

CAGTCCATGGTAATGCACATGTAGCTAGTTGTGATGCAATCATGACTAGGTGTCTAGCTGTCCACGAGTGTCTTTGTTAAGCGCGTTA

MN938387 | Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 isolate 2019-nCoV_HKU-SZ-001_2020 surface glycoprotein (S) gene | partial

1 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100 107

AATGCTCTATGCAGATTCAATTTGTAATTAGAGGTGATGAAGTCAGACAAATCGCTCCAGGGCAAACCTGGAAAGATTGCTGATTATAAATTATAAATTACAGATGATT

AATGCTCTATGCAGATTCAATTTGTAATTAGAGGTGATGAAGTCAGACAAATCGCTCCAGGGCAAACCTGGAAAGATTGCTGATTAT

MN938389 | Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 isolate 2019-nCoV_HKU-SZ-004_2020 surface glycoprotein (S) gene | partial

1 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100 107

Name	Type	Value
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MN93838...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MN93838...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MN93838...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MN93839...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MN97526...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MN97526...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MN97526...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MT16371...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MT23287...		
Auto-annotations [SEQUEN~1.FAS MT23287...		

2: Tasks 3: Log

No active tasks

07:48
25.03.2020 r.

АЛГОРИТМИ ЗА ПОДРАВНЯВАНЕ НА СЕКВЕНЦИИ

- ◉ Алгоритъм на Needleman-Wunsch – глобално подравняване по двойки (Pairwise global alignment).
- ◉ Алгоритъм на Smith-Waterman – локално или глобално подравняване по двойки (Pairwise, local or global alignment).
- ◉ BLAST - Pairwise – евристично локално подравняване (heuristic local alignment)

ПОДРАВНЯВАНЕ ПО ДВОЙКИ

- Основната цел на методите за подравняване на биологични секвенции по двойки е да се направи такова локално или глобално подравняване на нуклеотидните или протеиновите секвенции, което да открива максимален брой еднакви участъци в тях.
- Най-често, целта е откриването на **хомолози** (**роднини**) на специфициран ген или или генни продукти в биологични бази данни с познати гени.
- Получената информация е полезна при даването на отговор на различни биологични въпроси като:
- 1. Идентифицирането на секвенции с **неизвестна** структура или функция.
- 2. Изследването на **молекулярната еволюция**.

ГЛОБАЛНО ПОДРАВНЯВАНЕ

- ◉ Глобалното подравняване на две секвенции обхваща всичките символи (нуклеотиди или протеини) на секвенциите.
- ◉ *подравняване = привеждане в съответствие*
- ◉ Най-често глобалното подравняване се използва за откриването на тясно свързани секвенции (много сходни секвенции).
- ◉ За същата цел се използват успешно и методите за локално подравняване.
- ◉ Освен това, съществуват усложнения при молекулярната еволюция, като напр., разместването на домейни (domain shuffling), които ограничават полезността на методите за глобално подравняване.

ГЛОБАЛНО ПОДРАВНЯВАНЕ

- Намиране на глобално подравняване на две секвенции, което показва всички еднакви символи
- Пример: секвенция $s = \text{VIVALASVEGAS}$ и секвенция $t = \text{VIVADAVIS}$ се подреждат глобално по следния начин:

○ $A(s, t) =$

V	I	V	A	L	A	S	V	E	G	A	S
V	I	V	A	D	A	-	V	-	-	I	S

indels

АЛГОРИТЪМ НА NEEDLEMAN-WUNSCH

- Използва се както при нуклеотидните, така и при протеиновите секвенции
- Оценъчна функция за качеството на подравняването (*Alignment scoring function*)
- *Качеството на подравняването* (alignment cost) на два символа x_i и y_j се оценява с функцията $\sigma(x_i, y_j)$
- *Качеството на подравняването на целите секвенции се оценява посредством сумата от оценките на отделните символи в секвенциите*

$$M = \sum_{i=1}^c \sigma(x_i, y_i)$$

ПРОСТА ОЦЕНЪЧНА ФУНКЦИЯ

- Вмъкване на празна позиция в секвенцията

$$\sigma(-, a) = \sigma(a, -) = -1$$

- Различни символи на секвенциите в една и съща позиция (колона)

$$\sigma(a, b) = -1 \text{ if } a \neq b$$

- Еднакви символи на секвенциите в една и съща позиция (колона)

$$\sigma(a, b) = 1 \text{ if } a = b$$

ОЦЕНЪЧНА ФУНКЦИЯ

- Качеството (цената) на подравняването на двете секвенции $s = \text{VIVALASVEGAS}$ и $t = \text{VIVADAVIS}$:

$$A(s,t) = \begin{array}{cccccccccccc} & \text{V} & \text{I} & \text{V} & \text{A} & \text{L} & \text{A} & \text{S} & \text{V} & \text{E} & \text{G} & \text{A} & \text{S} \\ & | & | & | & | & & | & & | & & & & | \\ \text{V} & \text{I} & \text{V} & \text{A} & \text{D} & \text{A} & - & \text{V} & - & - & \text{I} & \text{S} \end{array}$$

се оценява по следния начин:

$$\begin{aligned} M(A) &= 7 \text{ съвпадения} + 2 \text{ разлики} + 3 \text{ празни позиции} \\ &= 7 - 2 - 3 = 2 \end{aligned}$$

МАТРИЦА НА ЗАМЕСТВАНИЯТА (THE SUBSTITUTION MATRIX)

- По-реалистична оценъчна функция,
която е инспирирана от биологията:

-	A	G	C	T
A	10	-1	-3	-4
G	-1	7	-5	-3
C	-3	-5	9	0
T	-4	-3	0	8

ОПТИМАЛНО ГЛОБАЛНО ПОДРАВНЯВАНЕ

- Оптималното глобално подравняване A^* на две секвенции s и t е такова подравняване $A(s,t)$, при което се получава максимална стойност на общата оценъчна функция $M(A)$ в сравнение с всички възможни подравнявания.

$$A^* = \max M(A_i)$$

- Намирането на оптималното глобално подравняване A^* е комбинаторен оптимизационен проблем и обхваща следните стъпки:*
 - Генериране на всички възможни подреждания;
 - Изчисляване на качеството на всички подреждания M ;
 - Селекция на оптималното подравняване A^* с максимално качество M^* ;

ЛОКАЛНО ПОДРАВНЯВАНЕ

- ◉ *Методите за локално подравняване откриват сходни участъци в рамките на секвенциите* – подравняването обхваща подмножества от символите в изследваните секвенции.
- ◉ Напр., **позиции 30-59** в секвенция A могат да бъдат подредени с **позиции 30-59** в секвенция B.
- ◉ Тази техника се счита за по-гъвкава от глобалното подравняване и има предимството, че сходни участъци, които са подредени по различен начин в изследваните секвенции (*domain shuffling*) могат да бъдат идентифицирани като сходни.
- ◉ Това не е възможно при методите за глобално подравняване.

АЛГОРИТЪМ НА SMITH WATERMAN

- Алгоритъмът Smith-Waterman (1981) се използва за откриване на сходните участъци в две нуклеотидни или протеинови секвенции.
- Базира се на техниките на динамичното програмиране
- Представява подобрение на алгоритъма на Needleman-Wunsch
- *Осигурява гарантирано откриване на оптималното локално подравняване* по отношение на използваната оценъчна функция, която включва матрицата на заместванията и схема за оценка (“наказания”) на вмъкнатите празни позиции.

АЛГОРИТЪМ НА SMITH WATERMAN

- Поради факта, че алгоритъмът на Smith-Waterman изчерпва всички възможни подравнявания за да гарантира намирането на оптималното подравняване, той изисква мощни изчислителни ресурси и консумира изключително голямо изчислително време – за подравняването на две секвенции с дължини m и n , сложността на алгоритъма се оценява на $O(mn)$
- Практически, най-популярен е алгоритъмът BLAST, който се базира на евристични техники, и осигурява откриването на добро (суб-оптимално) подравняване за приемливо време.

БИОЛОГИЧНАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ПОДРАВНЯВАНЕТО НА СЕКВЕНЦИИ

- подравняването на биологичните секвенции е ефективен метод *за изследването на еволюцията и определянето на общ произход.*
- *Разликите между биологичните секвенции при подравняването съответстват на мутациите, а празните позиции (gaps) съответстват на вмъкване или заличаване на ген (протеин).*
- подравняването на биологични секвенции се използва, също така, за подреждания на потенциално несвързани секвенции в биологичните бази данни.

ПОДРАВНЯВАНЕ НА ДВОЙКА СЕКВЕНЦИИ

1. *Анализ с точкова матрица*
2. *Алгоритми, базирани на динамичното програмиране (DP)*
3. *Методи с обработка по думи (k-tuple methods), използвани от софтуера FASTA и BLAST*

АНАЛИЗ С ТОЧКОВА МАТРИЦА

- Освен в случаите, когато е известно, че секвенциите са много сходни, препоръчително е първо да се използва метода с точкова матрица, тъй като с негова помощ могат да се наблюдават всички възможни съответствия като диагонали на матрицата.
- Анализът на основата на точкова матрица може лесно да открие наличието на вмъквания и заличавания, както и повторенията (вкл. и инвертираните повторения), които се откриват по-трудно с други методи
- Основното ограничение на този метод, е че повечето програми, основани на анализ с точкова матрица, не показват реално подравняване

СРАВНЯВАНЕ НА СЕКВЕНЦИИ С ТОЧКОВА МАТРИЦА

- *Анализът с точкова матрица се използва основно като метод за сравняване на две секвенции с цел търсене на възможни съответствия на символи между секвенциите*
- Методът се използва също така за откриване на преки или инвертирани повторения в протеинови или нуклеотидни секвенции, за предсказване на самодопълващи се участъци в РНК, и следователно, имат потенциал за формиране на вторична структура.
- Препоръчително е, всяка лаборатория, в която се прави анализ на секвенции, да разполага поне с една програма за анализ с точкови матрици.

СРАВНЯВАНЕ НА СЕКВЕНЦИИ С ТОЧКОВА МАТРИЦА

- Програмата DOTTER използва метода на точковата матрица за анализ на нуклеотидни и протеинови секвенции
<http://sonnhammer.sbc.su.se/Dotter.html>
- Програмите COMPARE и DOTPLOT на Genetics Computer Group също се използват за анализ с точкова матрица.
- Въпреки, че не използва метода с точковата матрица, програмата PLALIGN в рамките пакета FASTA се основава на метода на динамичното програмиране и може да се използва за откриване на съответствията между две секвенции върху граф (Pearson 1990).

http://fasta.bioch.virginia.edu/fasta/fasta_list.html

СРАВНЯВАНЕ НА СЕКВЕНЦИИ ПО ДВОЙКИ ПО МЕТОДА С ТОЧКОВА МАТРИЦА

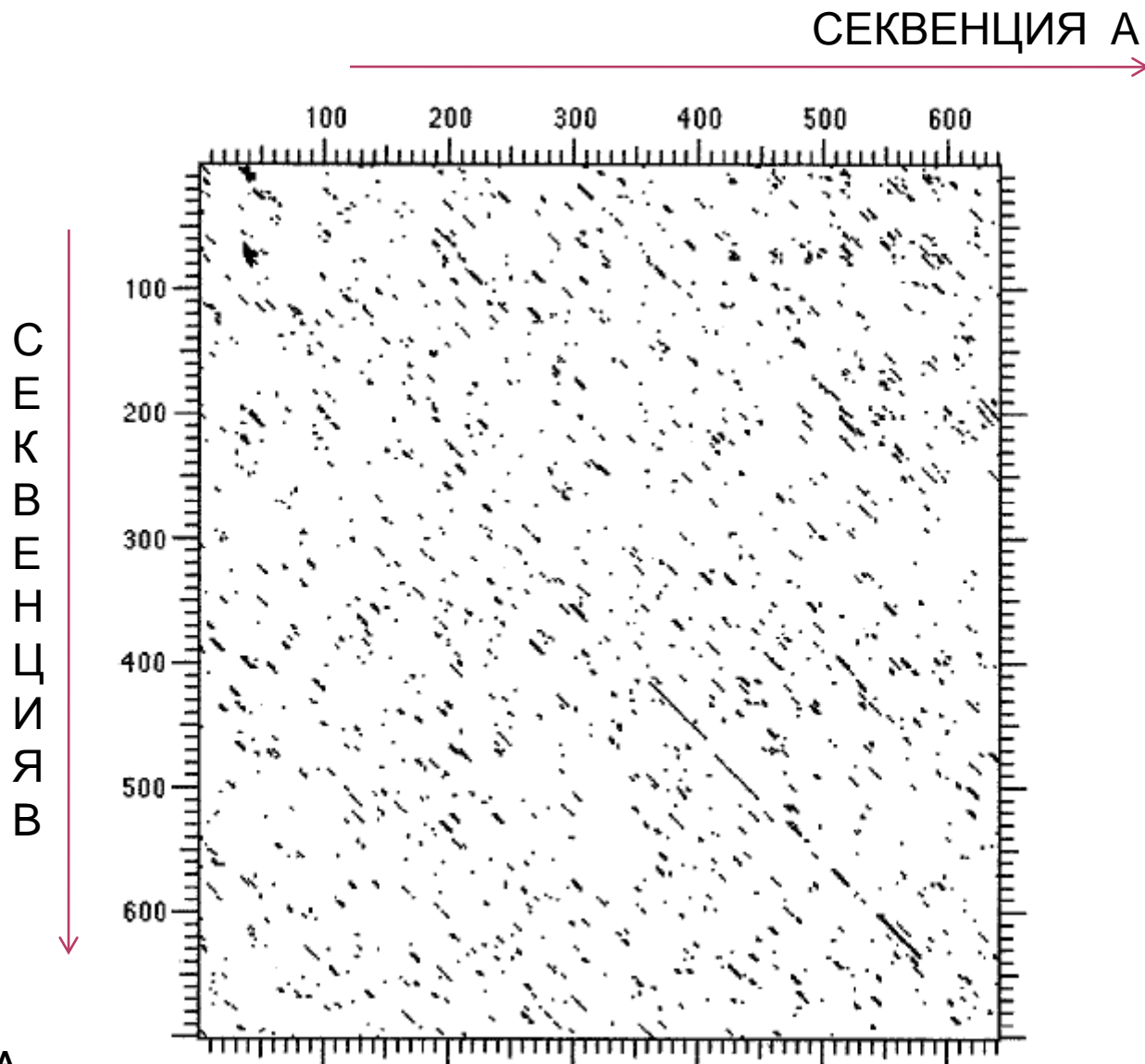
- При метода за сравнение на секвенции с точкова матрица, едната секвенция (А) се разполага хоризонтално в горната част на страницата, а другата секвенция (В) се разполага вертикално в левия край от горе надолу
- Запълването на точковата матрица стартира от първия ред, като първият символ в секвенция В се сравнява последователно със символите на секвенция А. При откриване на съвпадение на символите в двете секвенции във всяка колона на първия ред се поставя точка.
- Следва запълването на втория ред на матрицата, като вторият символ в секвенция В се сравнява последователно със символите на секвенция А. При откриване на съвпадение на символите в двете секвенции във всяка колона на втория ред се поставя точка.

СРАВНЯВАНЕ НА СЕКВЕНЦИИ ПО ДВОЙКИ ПО МЕТОДА С ТОЧКОВА МАТРИЦА

- Процедурата се повтаря като за всеки символ от секвенция В се запълва съответния ред на точковата матрица до изчерпването на всички символи в секвенция В
- Матрицата е изпълнена с точки, представлящи всички възможни съвпадения между символите на секвенция А и символите на секвенция В
- Участъците с еднакви последователности от символи се индицират с диагонал от точки
- Изолираните точки извън диагоналите представят случайни съвпадения, които най-вероятно не са свързани със значимо сходство

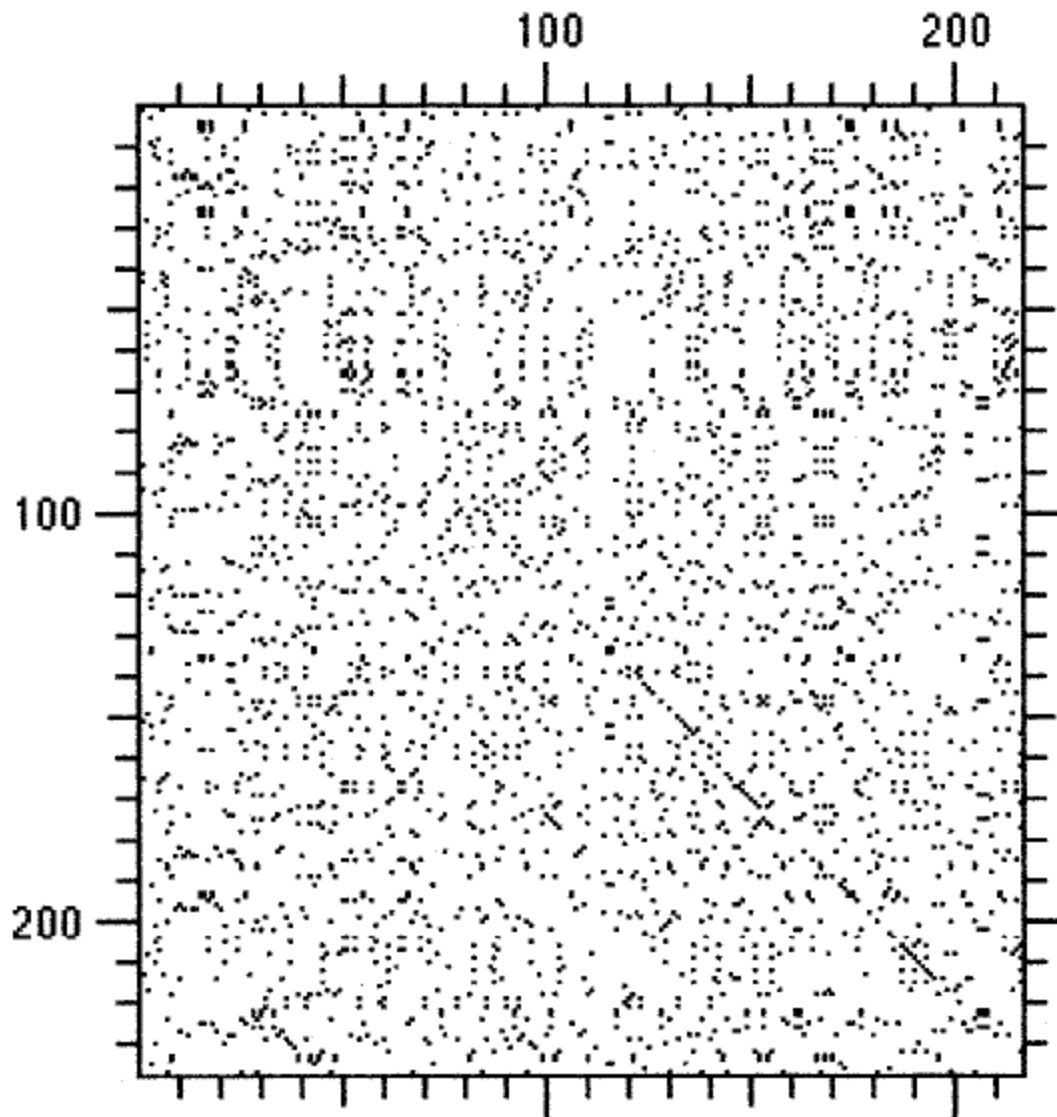
ПРОГРАМА DNA STRIDER ЗА АНАЛИЗ НА НУКЛЕОТИДНИ СЕКВЕНЦИИ

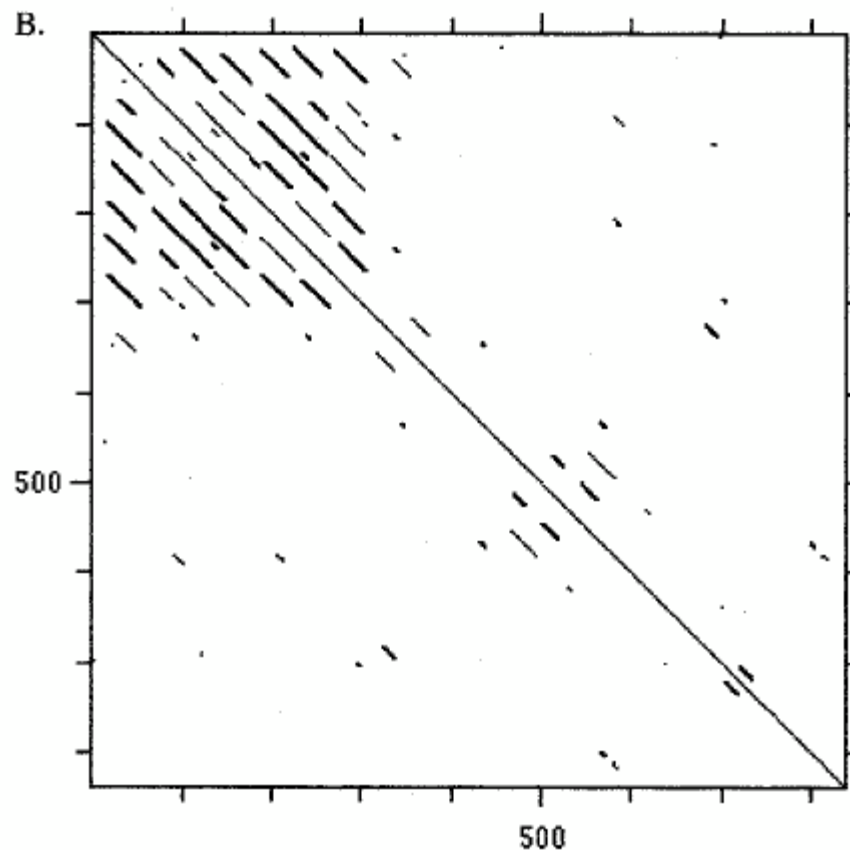
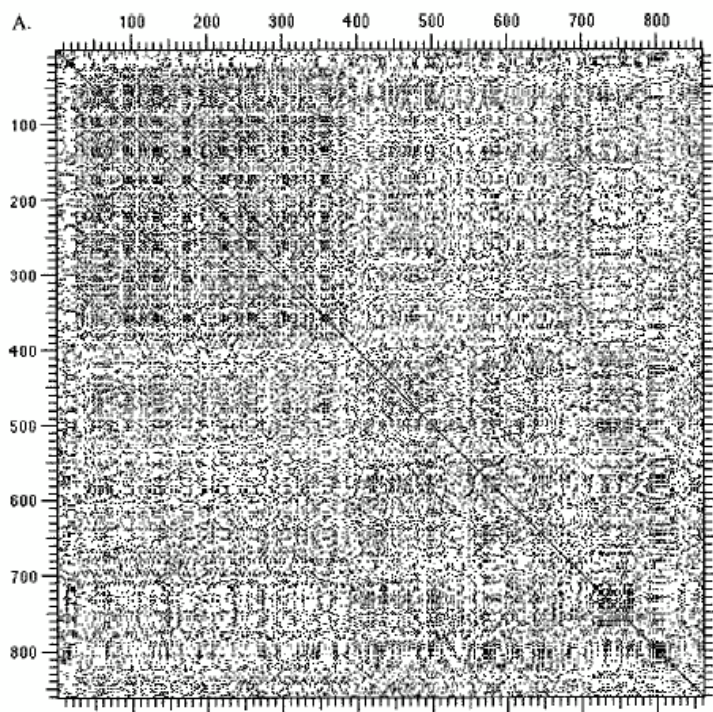
МЕТОД С ТОЧКОВА МАТРИЦА

- Откриването на съвпадащи участъци може да бъде подобро чрез филтриране на случайните съвпадения в точковата матрица.
- Филтрацията се осъществява посредством “плъзгащ се прозорец” за сравнение на двете секвенции.
- Вместо да се сравняват единични позиции в секвенциите, се използва *“прозорец”, обхващащ съседни позиции в двете секвенции, които се сравняват едновременно*
- В матрицата се отпечатва точка, само ако има съвпадение при предефиниран брой съседни позиции на двете секвенции (думи с фиксирана дължина)
- Прозорецът започва от сравняваните позиции в секвенции A и B и обхваща символи в диагонала, като се движи надолу и надясно, сравнявайки всяка двойка, аналогично на подравняването.

АНАЛИЗ ПО МЕТОДА С ТОЧКОВА МАТРИЦА НА СЕКВЕНЦИИ ОТ АМИНО КИСЕЛИНИ

АНАЛИЗ ПО МЕТОДА С ТОЧКОВА МАТРИЦА НА HUMAN LDL РЕСЕРТОР СЪС САМИЯ СЕБЕ СИ КАТО СЕ ИЗПОЛЗВА DNA STRIDER

МЕТОД С ТОЧКОВА МАТРИЦА

	М	А	Т	С	Н	М	А	К	Е	Р
М	*					*				
А		*					*			
К								*		
Е									*	
А		*					*			
М	*					*				
А		*					*			
Т			*							
С				*						
Н					*					
М	*					*				
А		*					*			
К								*		
Е									*	
Р										*

МЕТОД С ТОЧКОВА МАТРИЦА

	М	А	Т	С	Н	М	А	К	Е	Р
М	*					*				
А		*					*			
К							*			
Е								*		
А		*				*				
М	*					*				
А		*					*			
Т			*							
С				*						
Н					*					
М	*					*				
А		*					*			
К							*			
Е								*		
Р									*	

Пряко
съвпадение

Обратно
съвпадение

Пълно
съвпадение